

Devleti Öğretme Biçimi Olarak Siyaset Bilimi ve Fransa'daki Kökleri

Political Science as the Way of Teaching the State and Its Roots in France

Rukiye AKKAYA*

Öz

Siyasetin kurumsallaşmış bir eğitim merkezinde öğretilmesi, Platon'un Akademiasına kadar gitse de çağdaş anlamda bu alana özgülenen, belirli bir müfredata bağlı eğitim kurumlarının açılması oldukça yenidir. Émile Boutmy'nin öncülüğünde, 1871'de Paris'te açılan "École libre des Sciences Politiques" bu eğitim kurumlarının örneklerinden biridir. "École libre des Sciences Politiques", devleti istisnai bir biçimde öğretme iddiası ile açılmıştır. Pozitivizmin, yükseldiği dönemde, hukuk fakültelerindeki eğitiminin dönüştüğü bir evrede; bu okul, Fransız entelektüellerinin çocuklarının geleceği için bir alternatif yaratma amacı taşıyordu. Böyle bir okulun açılması, sadece belli bir kesimin eğitimine yönelik yararlı bir yaklaşım olarak değerlendirilemez. Boutmy; o dönemde Fransa'daki yüksek öğrenim kurumlarında yaşanan, çağını anlamayan, siyasi düşünce fakirliğinden bahsediyor ve "Siyasal Bilimler Okulu'nun", "devlet bilimi" dersini öğretme görevini yüklediğini savunuyordu. Çünkü bu dönemde; Fransa'da, modern devletin siyasi kurumları, demokratik yönetimin inşasıyla dönüşmektedir. "Devlet bilimi", bu dönüşümü adeta sosyal bir sanat gibi açıklayabilmeli ve idari dokuyu yönlendiren elitlere, bu sanatı öğretmeliydi.

Okul, bir meslek okulu değildi. Mezunlarını belirli bir kariyere hazırlamıyordu. Boutmy'nin asıl amacı; yeni bürokratik yapının nasıl tasnif edildiğini, bir yönetim bilimleri ansiklopedisi içinde ortaya koymaktı. Böylece bilimsel olarak, politika ve devlet arasındaki bağlantıyı, anlamak ve anlatmak kolaylaşacaktır. "Devleti bilmek için ve devleti öğretmek için" özel bir okul açmak şaşırtıcı değil miydi? Hayır değildi. Çünkü Siyaset Bilimi'nin yükselişi, yeni bir toplum dokusunun anlaşılmasına yardım ediyordu. Bu; yüzyıllardır devleti anlatan literatürle harmanlanmış ama ondan bağımsız ve uygulamayı ihmal etmeyen, stilize bir öğrenme biçimiydi.

Anahtar Kelimeler: Siyaset Bilimi, Devlet Bilimi, Émile Boutmy, Kamu Hukuku, Devlet Adamı, Hukuk Eğitimi, Siyasal Bilgiler.

Abstract

Although the teaching of politics in an institutionalized education center goes back to Plato's 'Academia', it is quite new to open educational institutions which are specific to this field in a contemporary sense. The "École libre des Sciences Politiques" which was opened in Paris in 1871 under the leadership of Émile Boutmy, is an example of these educational institutions. "École libre des Sciences Politiques" was opened with the claim of teaching the state in an exceptional way. At a time when positivism was rising, the education of law faculties was transformed; this school was intended to create an alternative for the future of children of French intellectuals. The opening of such a school cannot be regarded as a pragmatic approach to the

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı, E-Mail: rakkaya@marmara.edu.tr

education of a particular population. Boutmy was mentioning about the poverty of political thought in the French institutions at that time, which did not understand its age, and he argued that the “School of Political Sciences” undertook the task of teaching “state science”. Because in that period in France, the political institutions of the modern state were transforming together with the democratic state of government. “State science” should be able to explain this transformation as a social art and should teach to the elites who lead the administrative fabric.

The school was not a vocational institution of education and it was not preparing its graduates for a certain career. The main purpose of Boutmy was to reveal how the new bureaucratic structure was classified, in an encyclopedia of administrative sciences.

Thus, scientifically, it will be easier to understand and to explain the connection between politics and the state. Wasn't it surprising to open a private school “to know and to teach the state”? No, it was not. Because the rise of political sciences helped to understand a new social fabric. This was a stylized form of learning that blended with the literature describing the state for centuries but was independent of it, and did not neglect the practice.

Keywords: Political Science, State Science, Émile Boutmy, Public Law, Statesman, Legal Education, Political Sciences.

GİRİŞ

Siyaset felsefesinin eskiliğine karşılık, siyaset bilimi oldukça yenidir. Siyasal Bilimler, modern anlamı ile devleti istisnai bir öğrenme biçimi olarak, belli koşullarda doğmuştur.¹

Platon'un siyasal metinlerinde çok açık ifade edildiği gibi; devleti, bilgi ve doğrulukla yöneten kişi, biricik doğruyu bilen kişidir.² Ama belirli değerler listesinden oluşan bu bilgiye ulaşma; özel bir eğitim modelinden geçer. Siyaset, teorik anlamı ile idare edilmeye gönüllü iki ayaklıların, gönüllü bir başka iki ayaklı tarafından idaresidir.³ Bu tanımlamanın, insanı aşağılayan bir yönü olduğu düşünülebilir. Hâlbuki bu tanımlamanın meşruiyeti, siyasetin; zora değil rızaya dayanmasına; insanların yasaya korkudan değil düzen ihtiyacı için saygı göstermesine bağlanmıştır. Çünkü toplum düzeniyle rıza ve itaat ilişkisi içi içe geçirilmiş; toplumu yönetme işi, açıkça bu siyaseti bilenlerin eline verilmiştir. Dev bir siyasi edebiyat yazını, yüzyıllardır bize bu temayı anlatmaktadır. Bununla birlikte; Yunan ve Roma siyasal yazınında; politika (siyaset), siyasal pratiği ya da siyasi iktidarı değil – bugüne kıyasla son derece dar bir anlamda – “polis”in yani “kent devleti”nin teorisini ele alıyordu.⁴ Bir siyasi teorinin, eyleme dönüşmeden kıymetli olmasının anlamı yoktur. Eyleme dönüştüğünde ise biz artık teoriden değil, siyasi pratikten bahsettiğimiz için; bu, artık kuru bir bilgi değil, yönetmenin somut bilgisidir.⁵ Yönetmenin bilgisi, “devlet bilimi”nin içinden bir parçadır. En azından Siyasal Bilimler Okulu'nun kurucuları böyle düşünmekteydi.

Yukarıda da söylediğim gibi; yüzyıllardır uygulama ve teori açısından ikili bir okumaya tabi tutulan devlet, en bereketli yazım konularından biridir. Bu ikili okumada, birinin diğerine

1 Ahmet Taner Kışlalı, *Siyaset Bilimi*, Ankara. 1987, s.8.

2 Platon, *Devlet Adamı*, Çev.Behice Boran, Milli Eğitim Bakanlığı Y.,Ankara,1960, s.87.

3 İbid., s.50.

4 Cicero, *Devlet Üzerine*, Çev. C.Cengiz Çevik, İthaki Y., İstanbul, 2014, s.60.

5 İbid., s.115.

meydan okuması gerekmiyor. Ancak devleti anlatanlarla, uygulayıcıların farklı olduğunu daima dikkate alarak, uygulama ve teori arasındaki bağı genelleyerek bilimsel verilere ulaşmak mümkün müdür?

Émile Boutmy'nin öncülüğünde, 1871'de Paris'te açılan “*École libre des Sciences Politiques*” devleti istisnai bir biçimde öğretim iddiası ile açılmıştır. Hukuk fakültelerindeki eğitimin, merkezi ve sert bir denetime tabi tutulduğu dönemde, siyasi düşünce fakirliğinden bahseden Fransız entelektüellerinin çocuklarının geleceği için bir alternatif olarak açılmıştır. Bununla birlikte böyle bir eğitim kurumunun varlığı, sadece belli bir kesimin eğitimine yönelik yararlı bir yaklaşım olarak değerlendirilemez.

Çalışmada, Fransa'da bir örnek oluşturan “*École libre des Sciences Politiques*”in kuruluşu, müfredatı, verilen eğitimin niteliği ve amacı; okulun öncüsü ve kurucu ismi olarak anılan Émile Boutmy'nin eserleriyle değerlendirilmiştir.

I. “ÉCOLE LIBRE DES SCIENCES POLITIQUES”İN KURULUŞU

A. Émile Boutmy'nin Girişimleri

Aydınlanmadan beri, Fransa'nın kendine özgü siyasi florasında, özgün bir yaşam alanı yaratarak; salonlarda konuşulan, konferanslarda tartışılan ve College de France'da anlatılan bir “Siyasi Bilimler Tarihi” vardır. 19.yüzyılın son çeyreğine kadar Siyaset Bilimi ya da Siyasal Bilimler henüz akademik bir çalışma alanı olarak tanımlanmamıştır.

“*École libre des Sciences Politiques*” 1871'de Paris'te açıldığında, okulun kurucusu Émile Boutmy; siyaset bilimi hakkında aslında hiçbir şey bilmiyordu. Ama bilmek istiyordu. Özel girişimlerle açılan bu okul, bir ilk de değildi. Daha önce 1869'da Victor Duruy, “*Politique de l'École Pratique des Hautes Etudes*” adıyla bir eğitim birimi kurmak istemiş ama başarısız olmuştur.⁶

Henüz otuz beş yaşında olan Boutmy, ne hukuk ne siyaset bilimi alanında eğitim almıştı. Ama bu başlıklar altında yüksek perdeden konuşmaktan ve yazmaktan çekinmeyen; sonradan hukuk fakültesi hocalarının canını çok sıkkan bu adam kimdir? Émile Boutmy, babasının ölümünden sonra henüz çocuk yaşta ailenin geçim yükünü taşımak zorunda kalır. Aile dostu olan Émile de Girardin'in yakınlığı, Boutmy'nin yaşamında, adeta kadersel bir etki yaratacaktır. Girardin; O'na ömrü boyunca asalet ya da maddi servet ile açamayacağı yeni kapılar açmıştır. Özellikle siyasi düşüncelere, filozofların siyasi görüşlerine ve tarihsel analizler üzerine yapılan çalışmalara büyük bir ilgi duyan Girardin; çeşitli gazetelerde yazılar yazmakta, dönemin önemli salonlarına davet edilmektedir. Önce hamisinin etrafındaki insanların önemini fark etmeyen Boutmy; kolej yıllarında, Girardin sayesinde tanıştığı insanların kendisine önemli bir kariyer sağlayabilecek gücü ile kuşatılmış olduğunu kavramıştır.⁷ Bu gücü, belirli bir amaç doğrultusunda kullanmayı hedefler.

6 Dominique Damamme, “D'une école des Science Politiques”, Politix Vol.1, No:3-4, 1988, s.7.

7 Rukiye Akkaya Kia, Bir Ders Konusu Olarak Devlet, Genişletilmiş 2.Bası, Beta Y., İstanbul, 2016, s.189.

Kolej eğitimini tamamladıktan sonra, yakın çevresindeki entelektüellerin desteği ile özel bir mimarlık okulunda (*École spéciale d'architecture*) “Uygarlık Tarihi ve Mimarlık” dersleri vermeye başlar. 1871 yılına kadar, çevresindeki potansiyel ile birlikte kendi özel yeteneklerini de yavaş yavaş fark etmiştir. İçinde yaşadığı varlıklı, nüfuzlu ve entelektüel çevrenin; kişisel kaderi, parlak kariyeri ve değişime açık kişiliği üzerindeki etkisi çok belirgindir. Araştırmaları derinleştikçe düşünceleri gelişir. Entelektüel dünyanın sorunlarına eğilmeye başlar ve yakın çevresine olan ilgisi daha da artar. Boutmy, Paris’in yüksek sosyetesini oluşturan soylu ailelerin salonlarında, kafasındakileri açıktan açığa tartışmaya ve çeşitli projelerinden bahsetmeye başlar. Bu plan, ders programının ve tüm ders içeriklerinin merkezi eğitimden bağımsız olarak belirlendiği, giderlerinin bağışçılar ve öğrenciler tarafından karşılandığı, bir “özel eğitim kurumu” açmaktır. Genel ve merkezi eğitim dışında farklı bir yol arayışındadır. Düşünceleri ve okula yönelik planları iyice olgunlaşınca; yeni eğitim yolunun; daha doğrusu, belli bir kitleye yönelik özel eğitimin önemini tartışmaya açar.⁸

Boutmy’nin, Ernest Vinet’e yazdığı 1871 tarihli “*le projet d'une Faculté libre des sciences politiques*” başlıklı mektubunda, Hukuk Fakültesi, Collège de France, Güzel Sanatlar ve Doğa Bilimleri Yüksek Okulu, Askeri Okul müfredatları arasında bir karşılaştırma yapılmaktadır. Bu karşılaştırmada, görünür bir eksiklik olduğu vurgulanır;

“bakınız bu okulların hiçbirinde diploması tarihi, Anayasal Kurumlar Tarihi gibi dersler yoktur. Bu konular, İdare Hukuku içinde basitçe ve kısa ele alınmaktadır. Dahası hukuk fakültesine gidenler, başkaca bir yüksek eğitim kurumunu takip edemiyorlar ve belirli bir mesleki donanuma ulaşmak için sınırlandırılmış durumdadırlar. Collège de France’da ise hocalar; bu kurumu, kendi bilimsel fantezilerini gerçekleştirdikleri serbest kürsü olarak görmektedirler. Bu müfredatın içinde, Siyaset Bilimi’nin özgür ruhuna yer yoktur. Örneğin Ekonomi-Politik dersinde “ulusal üretim gücü ve kaynakların kullanımı” öğretilmemektedir. Modern Avrupa tarihi hiçbir yerde okutulmamaktadır. Fransa’da; avukatlar için hukuk fakültesi, mühendisler için mühendislik fakültesi, askerlik için askeri yüksek okullar vardır; ancak siyasetle uğraşacak ya da uğraşmak isteyen kesimler için bunun eğitimini bağımsız ve yüksek düzeyde verebilecek bir kurum yoktur. Hukuk fakültesinde verilen Hukuk Tarihi ve Kamu Hukuku dersleri, sadece Fransa’nın geçmişi ile sınırlandırıldığından, öğrenciler modern Avrupa’ya yabancı, Alman siyasetinden ya da İngiltere’deki siyasal gelişmelerden habersiz yetişmektedirler. Yani devlet adamı yetiştiren bir kurum yoktur. Devlet adamı kimdir? Yönetme sanatını bilen kişidir. Dolayısı ile böyle bir eğitim kurumunun açılması, Fransa için her şeyden önce bir ihtiyaçtır.”⁹

Boutmy, bu mektubunda, henüz proje halinde olan okulda verilecek derslerin isimlerini de belirlemiştir. Wesfelya Barışından Sonra Avrupadaki Diploması Tarihi, Adam Smith’den Sonra Avrupadaki Ekonomi Politik Gelişmeler, II.Frederic’den Sonra Avrupa’da Yaşanan Askeri Stratejik Gelişmeler, Finans Tarihi, Ekonomik Doktrinler Tarihi, belirlenen dersler arasında sayılabilir.¹⁰

8 İbid., s.190.

9 Émile Boutmy, *Projet d'une Faculté libre des sciences politiques*, Paris, 1871, s.7-9.

10 İbid.,s.10.

Yeni okul açma projesinde, eğitim yöntemi de özel bir duruma karşılık gelmektedir. Bu okul, Paris'in entelektüel çevresinin ve onların çocuklarının; ahlaken ve kültürel açıdan gelişimini sağlayacak ama profesyonelleşmeye yönelmeyecektir. Elitlere yönelik bu okulda, yüksek kültüre sahip soylu kesimlerin, kalabalık halk yığınları içinde erimesini engellemek, temel bir amaç olmalıdır.¹¹

Siyasal Bilimler Okulu'nun açılması sırasında; Boutmy'nin, Le Play'a yazdığı, okulun amacını açıkladığı mektubundan; Fransa'da aynı dönemde önemli bir gelişme gösteren sosyoloji ekollerinden yardım almak istediği anlaşılmaktadır. Henüz program kesinleşmeden önce, sosyal bilimlerin öncü isimlerinden görüş istenmektedir. Boutmy; bu yazışmalarda, okulun eğitiminin teorik ve soyut olmasından çok, "gözlem ve deney" yolunu, temel bir öğrenim metodu olarak kabul ettiğini belirtmektedir. Le Play ise kendisine yazdığı cevabi mektupta, gözlem ve deney metodunun benimsenmesinin kendisine memnuniyet vereceğini, kendisinin öncülüğünde kurulan "*Toplumsal Ekonomi Derneği'nden*" destek istenmesini sempati ile karşıladığını yazmıştır.¹² Ancak yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla; Le Play, kendisinden beklenen açık desteği vermemiştir. Elitist öncüler grubuna hitap etmesi beklenen bu Siyasal Bilimler Okulu'nun açılmasında, belli bazı kişilerin nüfuzundan yararlanılması anlaşılabilir bir durumdur. Kendisine düşünsel ve teorik bakımdan büyük destek olan ve okulun açılmasından sonra, uzun bir süre idareciliği üstlenen Hippolyte Taine, teolog Edmond Scherer, siyasetçi Laboulaye bu isimler arasında sayılabilir.¹³ Ayrıca finansal destek için Boutmy'nin pek çok kişi ile iletişim kurduğunu görüyoruz. Saint-Simoncu Arlès-Dufour, çikolata endüstrisinin patronu Menier, liberal ekonomist Wolowski, banker Henri Germain, Crédit lyonnais'in kurucusu Léon Lefébure, Kont Armand Baron Thénard ve Baron James E. de Rothschild, okulun kuruluşunda açıkça mali destek verenler arasındadır. Ancak bu isimlerin, eğitim programını ve politikasını belirlemede hiçbir rollerinin olmadığını, kendilerinin "anonim" destekçiler olarak kalmak istediklerini belirtelim.¹⁴

Boutmy'ye göre; 1789 devriminden sonra Fransa'da siyasi analiz ve tarihe olan ilgi azalmıştır. Almanya'da ve İsviçre'de çok uzun zamandır siyasi tarih, siyasi düşünceler ve "yönetim" siyasetine ilişkin eğitim verilirken; Fransa'da –Strasbourg dışında – böyle bir eğitimi gerçekleştirecek okul yoktur. Dolayısı ile Paris'te böyle bir eğitim kurumunun açılması, Almanya'nın siyasi elitleriyle rekabetten daha öte anlamlar taşımaktadır.¹⁵

Özel bir eğitim müfredatı ve özel bir okul; her şeyden önce entelektüel çevrenin çocuklarının yani "özel" bir toplumsal kesimin – anlaşılan o ki gelecekte yüksek bürokrasi içinde olabilecek potansiyelin – beklentilerine cevap olacaktır. Bu, seçkin öğrencilerin yetiştirildiği, özel ve bağımsız bir okul olmalıdır. Boutmy'nin tüm kararlılığına rağmen, büyük bir hevesle başladığı projede aslında her şey karma karışıktır. Yönsüzlük, yorucu tartışmalara neden olmaktadır. Boutmy tarafından, yani ilk elden hazırlanan ders programına göre; biyoloji, antropoloji, fizik ve matematikten gelen büyük

11 Pierre Favre, *Naissances de la Science Politique en France (1870-1914)*, Fayard, Paris, 1989, s.25.

12 Sébastien Laurent, "L'influence des le-playsiens et de l'économie sociale à l'Ecole libre des sciences politiques (1871-1914) jalons pour une recherche", *Les Études Sociales*, N.122, Paris,1994, s.7-8.

13 Émile Boutmy, Taine, Scherer, Laboulaye, Paris, 1901, s. 1-3.

14 Laurent, s. 10.

15 Rachel Vanneville, "La Mise en Forme Savante des Sciences Politiques", *Politix*, V.15-N.59, 2002, s.68.

teoremler ihmal edilmeden “çağdaş” sorunlara eğilen bir yöntem izlenmelidir. Çünkü Fransa'nın, çağını tanıyan diplomatlara ve yüksek siyaset bilgisi olan yöneticilere ihtiyacı vardır. Verilecek eğitim; tartışmasız biçimde, tarihsel ve eleştirel bir bakış açısı taşımalıdır. Hocalar özenle seçilmeli, olguları ve teorileri gruplaştıran, açıklayan, yorumlayan bir ders metodu izlenmelidir. Göz doldurması ve cazibeli olması için eğitimin “yüksek eğitim” düzeyinde gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Zaten eğitim görenlerin kariyer isteklerine cevap verebilmesi için bu bir zorunluluktur. “*École libre des Sciences Politiques*”, 17.Ekim.1871 tarihinde, resmi olarak eğitime açılmıştır.¹⁶

İlk yıl, 89 kişi kayıt yaptırır, ilk dersler kiralanan bir salonda verilir.¹⁷ Bununla birlikte; açılışının henüz 7. yılında öğrenci sayısı 222'ye yükselmiş; okulun başarısı, kurucuları ve destek verenleri tarafından teyit edilmiştir. Hatta Boutmy, kurumun tüm Avrupa'da “devlet bilimi” üzerine “özgür eğitim” veren, biricik merkez olduğu iddiasındadır. Hukuk fakültesindeki hocaların, Siyasal Bilimler okulunda ayrıca konferans düzenlemeleri, başarının bir başka kanıtı olarak sunulur. İlk mezunlar, Fransa Dışişleri Bakanlığı'nın açtığı sınavları geçerek, staja ya da bazı dış temsilciliklerde göreve başlamışlardır.¹⁸

Özel bir girişimle açılan bu kurumun başarılı olması için gösterilen çaba, siyasal bakımdan özel bir döneme denk geldiğinden, gerçekten sorgulanmayı hak eder.

B. Uygun Siyasi İklimin Umulmayan Desteği

1870'ler, Fransa'nın sosyal ve siyasi dokusunda ilginç yıllardır. 1871'de Almanya ve Fransa arasında gerçekleşen barış anlaşması dikkat çekmektedir. Gündem, okulun açılması için elde bulunması gereken akılcı siyasi gerekçeleri vermeye hazırdır. Dahası, süreç yeni ve özel bir eğitim kurumunun açılması için öne sürülen gerekçelerin haklılığını besleyecektir.

Paris Komünü, 1871'de başlayan yeni bir Anayasanın hazırlanması evresinde ortaya çıkan manzara; “Fransız elitlerinin” topluma karşı başarısızlığını ilan etmekle kalmamış; Cumhuriyete ilişkin ideallerin darmadağın olmasına neden olmuştu. Aslında sorun, toplumun geneli için de elitler için de aynıdır. Farklı bilgi alanlarında çalışan insanların ortaya koyacakları teorik ve pratik bilgiden yararlanarak, daha iyi bir demokratik yönetim nasıl yaratılabilirdi? Monarşinin yıkılmasından sonra; Fransa'nın kendi deneyimlerini açıklayabilmesi, yabancı ama farklı siyasal sistemle yönetilen ülkelerdeki gelişmeleri takip edebilmesi; böylece modern topluma dair bilginin serimlenmesi gerekiyordu. Çünkü devletle birlikte, modern toplum da inşa ediliyordu. Neydi bu? Her şeyden önemlisi, katman katman siyasal alanda daha aktif olmaya kararlı kitlelerin istekleri, demokrasinin tam anlamıyla inşasının kaçınılmaz bir zorunluluk olduğunu her bakımdan göstermektedir. Bu arada; halkın önüne geçilmez görünen siyasal beklentilerine karşılık; sistemin ana damarlarını tutacak elitlerin çocuklarını eğitmek, gündeme beklenmedik bir soru gibi düşmüştür. Toplumun

16 Favre, s.30-33.

17 Damamme, s.7.

18 M. É. Boutmy, l'École Libre Sciences Politiques, Extrait du Rapport Présenté à l'Assemblée Générale du 6 Février 1879, Paris, 1879, s.12-18.

elitleri, halkın siyasal otorite ve yasa yapma sürecine dâhil olmaları konusunda bazı rahatsızlıklarını zaten yüksek sesle ifade etmekteydiler. Dönemin Avrupası'nda, Fransa'nın en önemli siyasal rakibi olan Almanyada; sosyal bilimlerin pozitif bilimler kadar prestijli bir bilimsel eğitim sunuyor olması; bir başka rahatsızlık nedenidir. Berlin Üniversitesi başta olmak üzere, Tübingen ve Haydelberg, derinden gelen bu sosyal bilimlerin atılımının özel merkezleridir. Boutmy'ye yakın Hippolyte Taine ve Ernest Renan daha 1850'lerde Alman entelektüellerinin başarısını övüyorlardı.¹⁹

Açıkcısı; elitlerin soyu, tıpkı başka asırlarda da olduğu gibi halka önderlik edebilmek için akılcı ve seçkin bir eğitim almalı, halka önderliğe daima hazır olmalıydı. Bu noktada, halkın yaptığı eşitlikçi özgürlükçü devrimin, aristokrat sınıfın geride kalan tortusu tarafından, hala tam olarak sindirilemediği görülmektedir. Bilindiği gibi; Devrimden sonra aristokratik sınıfın ortadan kaldırılması, aristokratik nüfuzun sonra erdiği anlamına gelmemektedir. Hızla artan okur-yazar nüfus içinde; zeki, sebatlı, çalışkan ama alt sınıflardan gelenlere – herkesi tamamen içine almasa da – devletin her kademesinin açılması, siyasal arenada temel rolü elinden bırakmak istemeyenler için bir tehdit oluşturmuştur.²⁰

İmparatorluğun ruhunu ayakta tutan, halkın geleneksel kurumlarını siyasal yönden analiz ederken; iki ayrı konuda aynı anda başarı elde edilebilirdi. Bunlardan birincisi, üniversitelerde reform zorunluluğunu, bilimin ve aklın bir zaferi olarak ilan etmek ve kurumsal devrimi pozitivizmin ilkelerine dönüştürmektir. Bu, aynı zamanda aklın zaferidir. İkincisi ise pozitif bilimlerin, ahlaki ve entelektüel bir reformun arkasından halk tarafından hüsn-ü kabul görmesini sağlamaktır. Kısaca, bir taraftan tarihsel kurumların sosyal kaynakları, nedenleri, hedefleri araştırılırken; günlük politikaların da bilimle yönlendirilen birer uygulama olabileceği, “yaşamsal bir hakikat” gibi üniversitelerin ruhunu sarmıştır. İşte burada; dönemin hemen tüm entelektüellerinin ruhunu okşayan, “sosyal bilimlerin soyut teorileriyle uğraşarak masa başında oluşturulan “sistem” ve bu sistemin, modern sosyal bilimlerin defolarını tamir etmek için kullanılmasına yarayan “siyasal aksiyon alma zorunluluğu” devreye girecektir. Bu; açıkça, soyut olana tepki ve somuta yönelimdir. Boutmy ve Renan çalışma defterlerine aynı notu düşmekteydiler; *“Rasyonalizm, demokrasiyi taşımaktan ve tartışmaktan uzaktır”*. Teorisyenlerin sayılarının azaltılarak; devrimcilerin sayılarının da azalacağını öngören özenli çalışmalar, bilimin sosyal “tedbirleri” tetiklediğini göstermekteydi. Aslında Fransız entelektüeli, Fransız düşüncesinin içine sızan Almanya krizinin özel bir gel-git olgusu ile uğraşmaktaydı.²¹

Bu gel-git arasında Boutmy, “Siyasal Bilimler Okulu'nun”, “devlet bilimi” dersini yüklediğini ve görevini iyi yerine getirdiğini savunuyordu. Zira modern devletin siyasal kurumları, demokratik yönetim sistemi ile birlikte dönüşmekteydi. “Devlet bilimi”, bu dönüşümü adeta sosyal bir sanat gibi açıklayabilmeli, idari dokuyu yönlendiren elitlere, bu sanatı öğretmeliydi. Okul, bir meslek okulu değildi. Mezunlarını, belirli bir kariyere hazırlamıyordu. Orada, sadece yaşamda pozisyon almanın siyasal-aktüel nedenleri araştırılıyordu. Bilimler arası kardeşlik, “iş bilme teknikleri” ve öğrenme iştahı; bu kurumda eğitim görenlerin zaten sahip olması gereken niteliklerdi. Boutmy'nin

19 Vanneuville, s.69.

20 Hobsbawm, Eric, Devrim Çağı (1789-1848), Çev.Bahadır Sina Şenel, Dost Y.,Ankara, 1998, s.200 ve 211.

21 Damamme, s. 5-6.

asıl amacı; demokratik değerlerle önünde durulmaz bir biçimde yeniden inşa edilen Fransa'daki siyasal gelişmeleri açıklayan; devrimden başlayarak “siyasal bilimlerin” kurumlarının tanımlandığı, devletin kurumlarının birbiri ile nasıl görev ve iş bölümü yaptığının incelendiği, memurların tasnif edildiği bir yönetim bilimleri ansiklopedisini ortaya koymaktır. Böylece bilim ve politika arasındaki bağlantıyı anlamak ve anlatmak kolaylaşacaktır. Elbette, hukuk eğitimi içinde yer alan İdare Hukuku varken; idari bilimleri ele almaya çalışsan, “devleti bilmek için ve devleti öğretmek için” özel bir okul açmak şaşırtıcı değil miydi? Hayır değildi. Çünkü vergi reformundan, ticari anlaşmalara, çalışanların haklarından, cemiyetlerin statüsüne kadar geniş sorunlar alanında “işçi hakları”, “kadın hakları”, bölgesel idari otoritenin sınırları gibi konular tartışılıyordu. Aslında bu konular, 19.yüzyıldan 20.yüzyıla evrilen bir moden toplum atmosferinde, devletin temel kurumlarının ve sosyal yapının yeni planlarla inşası ile sosyal bilimlerdeki dönüşümün kucaklaşması idi.²²

Siyaset Bilimi'nin yükselişi, yeni toplum dokusunu anlamak için yeni ve uygulamaya yönelik kavramsal bağlamların açıklanmasına, yeni yönetim sisteminin anlaşılmasına yardım ediyordu. Çünkü özellikle Avrupada imparatorluklardan meşruti monarşiye oradan cumhuriyete dönüşümde; yaşam alanları olan şehirler ve yerel yönetimler aynı hızla genişlemektedir. İdari birimlerin sayısı artmıştır, kurumsal hiyerarşi yeniden yapılandırılmaktadır. Bu süreçte demokratik yönelimler, toplumun her kesimini tartışmaya dahil etmiştir. Boutmy; bu durumu, yani toplumsal değişimin kurumsal değişim üzerindeki etkisini İngiltere üzerine yazdığı eserinde kanıtlamaya çalışır.²³

C. “Devlet Adamı” ya da “Devletin Adamı”nı Yetiştirmek

Yönetmek için; devlet, nasıl öğretilmeliydi? Yoksa devleti, devlet için mi öğrenmek gerekiyordu? Bu soruyu cevaplamak, şüphesiz bir birikim meselesidir. Ancak Boutmy; sosyal yaşamın gerçeklerini, özellikle işçi sınıfının sorunlarını bilmeyenleri itham etmiştir. Uygulama tecrübesi olmayanlar, tamamen teorik bir rüyanın peşinden gidenlerdir; onlar, yeni toplumu anlamadıkları gibi yeni bir toplumsal yapı kuramayacaklardır.²⁴

Boutmy'ye göre, Siyaset Bilimi, sosyal bilimler içinde bir açılım değil, bir kavşaktır. İnsani bilimler; tarihe, hatta matematiğe daha yakındır. Ama bunların hepsi zaten bir müfredat içinde Felsefe Bölümünde ya da Hukuk Fakültelerinde öğretilmektedir. O halde, merkezi eğitimin dışında bir Siyasal Bilimler Okulu'na niçin ihtiyaç vardır? Çünkü Siyaset Bilimi, kendi sınırlarını ve araştırma alanının açıkça belirlemiş bir bilim dalı olarak görülüyordu. Ama bunu başarmak istiyordu.²⁵ Boutmy büyük bir cüretle, “anayasal-idari kurumların tarihine hukuki bir bakış” gibi müfredatın içine monte ettiği konularla, kamu hukukçularının öfkelerini iyice üstüne çekmiştir. Dahası “Siyasal Bilimler”in; Anayasa Hukuku, İdare Hukuku, Hukuk Tarihi gibi derslerin defolarını giderici bir öğrenme metodu olduğunu söylemiştir. Bu cüretkâr çıkışın, “istenmeyen” bir olumlu, yan sonucu oldu. Hukuk fakültelerinde;

22 Damamme, s.7-8.

23 Émile Boutmy, Le Développement de la Constitution et de la Société Politique en Angleterre, Paris, 1907, s.2.

24 Damamme, s. 8.

25 Vanneuville, s.82.

özellikle İdare Hukuku, Mali Hukuk, Anayasa Hukuku gibi alanlarda çalışan hocalar; pozitif hukuk uygulamaları dışına çıkılarak, kendi alanlarının tarihlerini incelemeye yönelmişlerdir.²⁶

Toplumların ahlaki prensiplerinin irdelenmesine, siyasi düşüncelerden antropolojiye, klasik ve çağdaş filozoflara yer vermesine rağmen genel olarak bakıldığında, bunun ne “saf” bir Siyaset Bilimi alanı ne de Almanyadaki adı ile bir “Devlet Bilimleri” (*des sciences d'État*) olması arzulanıyordu. Temel amaç, küçük dahi olsa; soylu, varlıklı ailelerden gelecek devletin yüksek bürokratik kadrolarına uzanacak yetenekli ve çalışkan öğrencileri eğitmek; ekonomist, diplomat ya da idareci olarak yetiştirmektir. Amaç devletin üst kadrolarında bulunanlara, ileri düzeyde ve derinlemesine bir siyasi kültür birikimini kazandırmak olunca, derslerin konusu ve içeriği de özel bir hassasiyet arz etmektedir.²⁷

Boutmy'nin girişimi; dönemin hukuk fakültelerinde zaten okutulmakta olan, Anayasa Hukuku ve İdare Hukuku derslerini veren hukukçular ile Siyaset Bilimi alanında çalışanlar arasında, büyük bir rekabet yaratmıştır. Hukuk Fakülteleri; geleneksel üniversite dokusu içinde “*tekelci zihniyetiyle*”, kendini toplum ve devlet için zorunlu eğitimi veren, vazgeçilmez bir kurum olarak görüyordu. Gerçi mezunlarının faaliyet alanlarına ve gerek geleneksel gerek modern yargı mekanizmasının nasıl işlediğine bakıldığında, bu “*yüce değerliliğin*” haklılık payı vardır.

École Libre des Sciences Politiques'de, kendi öğrencileri dışındakilere; örneğin Hukuk Fakültesi öğrencilerine, diplomatlara ve yüksek idari görevlilere açık konferanslar yapılmakta idi. Bu konferanslarda, devletin kaynağı ve doğası tartışılmaktadır. Hukuk Fakülteleri, konferansların içeriğine dikkat kesilerek, kendi müfredatlarında da benzer içerikli dersler olduğunu; ancak devletin bu derslere çok uzun bir zaman kuşkuyla baktığını, yeknesak, sürekli ve zorunlu dersler olarak gerçekleştirilmesine izin vermediğini kavramıştır. Aradaki rekabette; *École Libre des Sciences Politiques* ayakta kalmak için, Hukuk Fakültelerinin Kamu Hukuku alanında çalışanlarına karşı, gerçek bir entelektüel mücadeleyi kazanmak mecburiyetindedir.²⁸

Boutmy'nin açıklamalarına gelince; Siyasal Bilimler eğitiminin amacı Hukuk Fakültelerindeki eğitimle rekabet yaratmak değildir. İdare Hukuku, Anayasa Hukuku, Finans ve Vergi Sistemi gibi derslerin içeriği, hukuk fakültelerindeki müfredatı tamamlayıcı olmalıdır. Çünkü Siyasal Bilimler'in amacı bir meslek kazandırmak, diploma nosyonu vermek de değildir. Buna karşılık, Boutmy'e göre; siyasi ve idari bilimlerin öğretim merkezi, hukuk fakülteleri değildir. Hukuk fakültelerindeki eğitim metodu, tümdengelimle dayanmaktadır. Siyaset Biliminde ise büyük ölçüde pratik bilgisi, gözlem ve tümevarım ilkeleri öne çıkar. Staj ve pratikten gelen bilgi, çok değerlidir. İki kurum arasındaki açık fark, öğrenci kabulü ile ilgilidir. Siyasal Bilimler Okulu, özel bir eğitim merkezi olduğundan, kapılarını hemen herkese açık tutmalıdır. Sadece kariyer ve mesleki becerilerini geliştirmek isteyenlere değil, buradaki eğitimin kendisine yarar sağlayacağını düşünen her kademedeki ve her okuldan gelene, her ders açık olmalıdır.²⁹

26 İbid., s.86.

27 Akkaya Kia, s.191-192.

28 Jacqueline Begliuti , “Les “Sciences d'État” et la Faculté de Droit de Toulouse”, *Etudes d'Histoire du Droit et des Idées Politiques*, No. 13/2009, s. 242.

29 Émile Boutmy, *De l'institution d'une licence ès sciences politiques et administratives dans les facultés de droit*, Paris.,

Boutmy'e göre; Hukuk ve Siyaset Bilimi'nin sınırları – en azından teorik düzeyde – açık ve anlaşılabilir değildir. Adalet ve siyaset arasındaki temel farklılık, aslında doğaları gereği kendiliğinden oluşan bilimsel farklılık da değildir. Her şeyden önce Siyasal Bilimler, adalet sisteminin taşrasıdır. Bununla birlikte; mesleki sonuçları ve eğitim müfredatı bakımından ayrılmış bir durum vardır. Ayrıca her iki kurumdan mezun olan kişilerin yaptıkları işlerin niteliği ve somut eylemleri bakımından, bir değerlendirme yapmak mümkündür. Mesleki yeterlilikleri ve uygulamalarına baktığımızda; Hukuk Fakülteleri; hâkimlerin, avukatların, yüksek mahkemelerdeki yargı mensuplarının yetiştiği, mesleki yeterlilikleri belirleyen, niteleyen bir eğitim programı içermektedir. Bu kişiler; yasa koyucu istemediği sürece değişmeyen, soyut, genel yazılı kurallar çerçevesinde kararlar veren (yani normları uygulayan) kişilerdir. Bir meslek grubu olarak bu kişiler; hükümet ve yasama gücü tarafından çerçevesi belirlenmiş kuralları bilmek ve uygulamakla yükümlü olduğu gibi, yasama gücünün altında çalışırlar. Bu çerçevede, adalet hizmetlerinin gerçekleşmesinde bir unsur, bir öge olmaları beklenir. Siyaset Bilimi alanında çalışırlarsa, ülke çıkarları için mevkidaşı ile pazarlık masasına oturan bir diplomat, yönetim kadrosunda yer alan bir bakan ya da bir memurdur. Bunlar sürekli değişen şartlarda, ama belli prensiplerle hareket etmek zorundadırlar. Birinci ilke, ülke çıkarlarıdır; ve bu toplumsal yarara denk düşer. O, bir devlet adamı olarak ahlaki duruşuyla, onurlu bir insanın vakarını taşır ve devletin çıkarları için neyi yapmak gerekiyorsa onu yapar.³⁰

Burada Boutmy –bilmeden de olsa – “siyasal” kavramının modern dönemlere denk gelen tanımına vurgu yapmıştır. Ne ki siyasal, iki farklı güç arasında gerçekleştirilen bir uzlaşmayı tahayyül eder. Bu güçlerin, mutlaka birbirine zıt olması gerekmez. Ama iki güç arasındaki oran ya da orantısızlık, herhalde siyasal olanın dinamiğini belirlemektedir.³¹ Bu rasyonel yaklaşımla – ister istemez – adalet kavramını, siyasal olanın doğasının dışına itmiş oluyoruz. Dahası devletle hükümeti, seçilmiş yönetici ile atanmış idareciyi eşitleyen çok tehlikeli bir yorum geliştiriyoruz. O halde, bir devlet adamı diyebileceğimiz bu kamusal çıkarları gözeten insan ile hukukçu arasında nasıl bir fark vardır? Neden bunların eğitimi ve eğitimin müfredatı, mezunların niteliği birbirinden farklıdır?

Boutmy'ye göre; hukukçu adalet hizmetlerini yerine getirerek, yani yasayı uygulayarak görevini tamamlamış olur. Diplomat ya da devlet adamı ise sürekli bir kamusal çıkar pazarlığı peşindedir. Bir de eğitim düzeylerine bakıldığında; hukuk fakülteleri, ülkedeki hukuk sistemini ayakta tutan yasaların öğretildiği yerlerdir. Bir hukukçu, aldığı eğitimin sonucu olarak, nihayet yasa ile sınırlıdır. O kanunların bir amacının, bir aklının olduğunu bilir. Onu ortaya çıkaran süreci inceleyerek, kanunun ne dediğini açığa çıkararak, uygulamaya koyar. Siyaset Bilimi ise devleti olması gerektiği gibi değil; olduğu gibi açıklar ve öğretir. Bu yüzden tarihten ve siyasal teorilerden destek alabilir. Siyaset Bilimi, görünür bir otorite, özerk bir yapı, özel bir diploma peşinde değildir. Çünkü bunlar, eğitimcilerin ve mezunların bilimsel bir topluluk (ya da bir zümre) olmasının yollarını tıkar.³² Hukuk fakülteleri, geçmişten beri katı bir örgütlenme yapısına sahiptir. En önemlisi, hukuk fakülteleri; mesleki geleneksel eğitim müfredatı içinde yer alan Siyasi Tarihi anlatmaktan vazgeçilmeli, resmi tarihsel-siyasi

1881, s. 9-15.

30 M. É. Boutmy, Des rapports et des limites des études juridiques et des études politiques, Paris, 1889, s.6-7.

31 Chantal Mouffe, Siyasal Üzerine, Çev.Mehmet Ratip, İletişim Y., İstanbul., 2013, s. 17-18.

32 Boutmy, Des rapports et des limites des études juridiques, 1889, s.8-10.

araştırmalar koltuğunu terk etmelidir. Ama Siyaset Bilimi, kamu hukukunun birikimlerinden yararlanabilir.³³

Boutmy'nin – hukuk fakültelerinin müfredatı ve sınav usulleri de dâhil – Fransa'da ve o dönemde; arkasına devlet desteğini almış üniversitelerin tekelinden, öğrencileri kabul yöntemlerinden son derece şikayetskâr olduğunu da ekleyelim.³⁴

SONUÇ

Boutmy; “Siyasal Bilimler Okulu'nun”, “devlet bilimini” öğrettiğini savunurken; hukukçuyu kanunların, siyaset adamını ise kamusal çıkarların bekçisi olarak ilan etmiştir. İki eğitim kurumu arasındaki amaçsal fark; mezunlarının yaptığı işlere, bu işlerin sınırlarına ve statülerine indirgenmiştir.

Burada, Boutmy'nin; “Siyasal Bilimler Okulu'nun, “devlet adamı yetiştirir” iddiasını hiç de hafife almamak, hatta biraz kurcalamak gerekmektedir. Öncelikle “devlet adamı” nitelemesinden ne anlaşılması gerektiğine açıklık getirmeliyiz. Bu soruyu, görüş çeşitliliğine bakarak cevaplayabiliriz ve bu soruya hemen bir başka soru daha ekleyebiliriz; “devlet adamı” mı; yoksa “devletin adamını” mı yetiştirmek? İkisi arasındaki fark nedir? Devlet adamı, açık ve anlaşılabilir yasa/yasalar sistemini kuran; devletin adamı ise o yasa'yı uygulayan kişidir. Yani iş, yüzyıllardır olduğu gibi; yine hakların güvencesi olan hukuk ve düzenin devamı olan yönetim ilkesi etrafında düğümlenmektedir. Tematik olarak; “iş dümenine uydurmak” büsbütün yolsuz bir durumu; “iş hukuka uydurmak” meşruiyet ilişkisinin kadüklüğünü anlatır. Adeta bir söz oyunu gibi karşımıza çıkan; yönetim, idare etme (gouvernement) ile hükmet etme, hükümet (yani siyaset otorite) kavramlarının, Latince “*gubernaculum*” yani “*dümen*”, “*kumanda merkezi*” kavramından türetilmiş olması³⁵ da ilginçtir.

Aklın hâkimiyetindeki yasaları, doğal bir zorunluluk ilkesi ile açıklayan modern devlet; sadece adaleti gerçekleştirme değil, yasa'yı uygulamayı ve hukuka uymayı (hiç değilse hukuk devleti olmayı) vaat ediyordu. O halde siyaset bilgileri eğitimi alan kişi; yani dümenin başındaki kişi; ister devlet adamı olsun ister devletin adamı; yasa'yı uygularken, kendisinin de yasalara tabi olduğunu bilmek zorundadır.

Modern dönemde, Siyaset Bilimi'nin özel bir araştırma alanı olmasının nedenleri; siyaset davranışları yönlendiren etkenleri hesaba katmayı gerekli kılmaktadır. Bunun yanında; devleti, yanılmayan doğa kurallarındaki keskinlikle açıklamak, ideolojik bir tavır olacağından; Siyaset Bilimi, devletin ne olduğunu, nedenselliğini değil de nasıl çalıştığını belirli bir zaman ve uzama sadık kalarak öğretebilir.

KAYNAKÇA

Akkaya Kia, Rukiye, Bir Ders Konusu Olarak Devlet, Genişletilmiş 2.Bası, Beta Y.,İstanbul, 2016.

33 İbid.,s.23.

34 É. Boutmy, Le Baccalauréat (Projets de réform), Paris, 1899.

35 Alain Supiot, Homo Juridicus, Çev. Bige Açımız, Dost Y., Ankara, 2014, s.67.

- Begliuti, Jacqueline, “Les “Sciences d’État” et la Faculté de Droit de Toulouse”, *Etudes d’Histoire du Droit et des Idées Politiques*, No. 13/2009.
- Boutmy, Émile, *Projet d’une Faculté libre des sciences politiques*, Paris, 1871.
- Boutmy, Émile, *De l’institution d’une licence ès sciences politiques et administratives dans les facultés de droit*, Paris, 1881.
- Boutmy, M. É., *Des rapports et des limites des études juridiques et des études politiques*, Paris, 1889.
- Boutmy, M. É., *l’École Libre Sciences Politiques, Extrait du Rapport Présenté à l’Assemblée Générale du 6 Février 1879*, Paris, 1879.
- Boutmy, É., *Le Baccalauréat (Projets de réforme)*, Paris, 1899.
- Boutmy, Émile, *Taine, Scherer, Laboulaye*, Paris, 1901.
- Boutmy, Émile, *Le Développement de la Constitution et de la Société Politique en Angleterre*, Paris, 1907.
- Cicero, Devlet Üzerine, Çev. C.Cengiz Çevik, İthaki Y., İstanbul, 2014.
- Damamme, Dominique , “D’une école des Science Politiques”, *Politix*, Vol.1, No:3-4, 1988.
- Favre, Pierre, *Naissances de la Science Politique en France (1870-1914)*, Fayard, Paris, 1989.
- Hobsbawm, Eric, *Devrim Çağı (1789-1848)*, Çev.Bahadır Sina Şenel, Dost Y.,Ankara, 1998.
- Kışlalı, Ahmet Taner, *Siyaset Bilimi*, Ankara, 1987.
- Laurent, Sébastien, “L’influence des le-playsiens et de l’économie sociale à l’Ecole libre des sciences politiques (1871-1914) jalons pour une recherche”, *Les Études Sociales*, N.122, Paris, 1994.
- Mouffe, Chantal, *Siyasal Üzerine*, Çev.Mehmet Ratip, İletişim Y.,İstanbul, 2013.
- Platon, *Devlet Adamı*, Çev.Behice Boran, Milli Eğitim Bakanlığı Y.,Ankara, 1960.
- Supiot Alain, *Homo Juridicus*, Çev. Bige Açımız, Dost Y., Ankara, 2014.
- Vanneuville, Rachel, “La Mise en Forme Savante des Sciences Politiques”, *Politix*, V.15-N.59, 2002.